

Ἀπὸ τὴν μίνησιν τῶν Ἰδεῶν

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΤΣΟΥΡΟΥ

Οἰκονομολόγου — Δημογράφου

Εἰσαγωγή - Θέση

Στὸ σημεῖωμα αὐτὸ ἡ ἐκπαίδευση θὰ ἀναλυθεῖ μόνον ἀπὸ μία ἄποψη. Ἐκείνη δηλ. ποὺ τὴ θεωρεῖ σὰν ἐπιχείρηση, μέσω τῆς ὁποίας ἀναζητᾶμε, βελτιώνοντας τὸ ἀνθρώπινο δυναμικὸ, τοὺς τρόπους ἐπιταχύνσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μετὴν δημιουργία ἐιδικευμένων στελεχῶν.

Ἔτσι ἡ ἐκπαίδευση θεωρεῖται σὰν μία βιομηχανία παραγωγῆς ἐιδικευμένου προσωπικοῦ, ἡ ὁποία παρέχει τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν προσαρμογὴ τῶν παραγωγικῶν κλάδων πρὸς τὴν συνεχῶς ἐξελισσόμενη τεχνολογικὴ πρόοδο καὶ κατὰ συνέπεια τὴν κοινωνικοοικονομικὴ ἀνάπτυξη, τὴν αὐξηση τῆς παραγωγικότητος καὶ τὴ μείωση τῆς ἀνεργίας, μετὴ βελτίωση τοῦ μορφωτικοῦ καὶ παραγωγικοῦ ἐπιπέδου καὶ τὴν παραγωγή τῶν ἀπαραιτήτων στελεχῶν.

Ἄλλὰ ἡ ἔννοια αὐτὴ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἡ οἰκονομικὴ, σὲ δεδομένη στιγμή μπορεῖ νὰ φανεῖ ἀντιφατικὴ μετὴ τὴ «μορφωτικὴ» ἀποστολὴ τῆς παιδείας. Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ στηρίζεται στὸ ἐπιχείρημα μεταξὺ τῆς ποιότητος καὶ τῆς ποσότητος τῆς μορφώσεως καθὼς καὶ στὴν πρακτικὴ χρησιμότητα τῆς παιδείας γιὰ κράτη ποὺ βρίσκονται στὰ πρῶτα στάδια τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

1. Συνοπτικὴ ἀνάλυση τῆς ἐκπαιδεύσεως

α) Στατικὴ ἄποψη

Μορφωτικὸ ἐπίπεδο τοῦ ἔθνους (Capital Educatif de la Nation). Εἶναι ἡ σὲ ὀρισμένη στιγμή (π.χ. Ἀπογραφῆς), συνολικὴ εἰκόνα τῶν «τυπικῶν προσόντων» τοῦ πληθυσμοῦ (πτυχιούχοι, ἀπόφοιτοι γυμνασίου, ἀναλόφητοι κ.λπ.) καὶ ἐξηγεῖ ἐν μέρει, ὀρισμένες δυνατότητες τῆς οἰκονομικῆς καὶ τεχνολογικῆς ἀναπτύξεως καὶ μεταβολῆς τῶν ρυθμῶν.

β) Δυναμική άποψη

— Μαθηταί κατ' επίπεδο και κλάδο

— Ποσοστιαία σχέση βαθμίδων και κλάδων μεταξύ τους (δηλ. όριζόντια και κάθετη διάρθρωση τής παιδείας).

γ) Συνιστώσες του σχολικού πληθυσμού

— Ο συνολικός πληθυσμός σχολικής ηλικίας (ό όποιος εξαρτάται από τόν συνολικό πληθυσμό, τή γονιμότητα, θνησιμότητα, μετανάστευση κ.λπ.)

— Διάρκεια εκπαίδευσως (ύποχρεωτική και μή)

— Η έφεση του πληθυσμού πρὸς μάθηση, ή όποία έπηρεάζεται :

- από ψυχολογικούς παράγοντες
- από οικονομικούς παράγοντες
- από τήν πληρότητα, άνεση και άποτελεσματικότητα τής παρεχομένης παιδείας.

2. Λόγοι επέκτασως και διαφοροποιήσως τής παιδείας

— Πλήν τών συνταγματικῶς κατοχυρωμένων, άναφέρεται ή κοινωνικοοικονομική άποψη τής ανάπτυξως τής παιδείας, ή όποία πλήν του savoir-faire δημιουργεί και κλίμα αναπτυξιακό.

— Η συνεχής αύξηση του εισοδήματος, ή άστικοποίηση και εκβιομηχάνιση και ή επέκταση τής παιδείας (σε έκταση και βάθος) είναι παράλληλες.

Ο προγραμματισμός δέ τής εκπαίδευσως έγινε άναγκαίος για τήν κάλυψη τών κενών και τήν άποφυγή άντιπαραγωγικών δαπανών με τήν δημιουργία άνέργων.

— Η συνεχής εξέλιξη τής τεχνικής παρασύρει συνεχῶς ένα μεγαλύτερο άριθμό εργαζομένων, οί όποιοι έπιζητούν έτσι να καρπωθούν ένα μέρος τών πλεονεκτημάτων της για να βελτιώσουν τήν θέση τους. (έπιμόρφωση ένηλίκων).

— Ειδικότερα για τήν Ελλάδα άναφέρεται ή άναλογία μεταξύ πτυχιούχων μέσης τεχνικής παιδείας πρὸς τούς πτυχιούχους γενικής μέσης παιδείας (κλασικής) πού είναι χαμηλή και άσήμαντη, κυρίως για τὸ θηλυκό πληθυσμό και γενικότερα ή άντιοικονομική διάρθρωση τών διαφόρων βαθμίδων τής εκπαίδευσως.

3. Άνισορροπίες στην εκπαίδευση

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο τύπους άνισορροπίας τών εκπαιδευτικῶν συστημάτων, οί όποιες έπιβραδύνουν τήν ανάπτυξη τής οικονομίας και δημι-

ουργοῦν κοινωνικά προβλήματα σὰν συνέπεια ἀδυναμίας της νὰ ἀπορροφήσει τίς διάφορες ειδικότητες.

— Μία ὀριζόντια ἀνισορροπία μεταξύ τῶν διαφόρων κλάδων σπουδῶν (ἀνισορροπία μεταξύ ἀποφοίτων θετικῶν καὶ κλασσικῶν σπουδῶν). Εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικό, στίς χῶρες παλαιῶν πολιτισμῶν (Ἑλλάς, Αἴγυπτος, Ἰνδία, Μεξικό).

— Μία κάθετη ἀνισορροπία μεταξύ τῶν ἐπιπέδων (ἢ βαθμίδων) τῆς ἐκπαίδευσως (ἀνισορροπία μεταξύ ἀνωτάτης, ἀνωτέρας, μέσης καὶ στοιχειώδους).

Κύρια αἰτία τῶν ἀνισορροπιῶν τούτων εἶναι τὸ κόστος τῆς ἐκπαίδευσως, δεδομένου ὅτι οἱ σπουδῆς ἐνὸς τεχνικοῦ στοιχίζουσι στὸ Κράτος 3 - 4 φορές περισσότερο ἀπ' ὅσο ἓνας δικηγόρος ἢ κοινωνιολόγος.

Ἡ ἀνάπτυξη λοιπὸν τῶν θεωρητικῶν Σχολῶν (τῶν φθηνῶν δηλ. Σχολῶν), εἶναι συνέπεια τῆς πίεσως τοῦ πληθυσμοῦ γιὰ μὀρφωση, τοῦ κακοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγραμματισμοῦ τῆς παιδείας (ἢ τῆς ἀνυπαρξίας προγραμματισμοῦ), τῆς ροπῆς, γιὰ πρόχειρες λύσεις καὶ τῆς ἀναμιξεως στὴν παιδεία τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας.

Ἔτσι ἡ ἐπικράτηση ἐξω - οικονομικῶν κριτηρίων στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐκπαίδευσως ἔχει σὰν συνέπεια νὰ παρέχει παιδεία - κατανάλωση, ἀντὶ παιδεία - ἐπένδυση.

Ὁ πρῶτος λοιπὸν παράγοντας οικονομικότερου προγραμματισμοῦ, ἐπεκτάσεως καὶ διαφοροποιήσεως τῆς ἐκπαίδευσως εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τῶν σφαλμάτων τοῦ παλαιοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖο βασιζόταν στὴν κλασσικὴ ἐκπαίδευση τῶν εὐπορωτέρων τάξεων μὲ ἀπόφοιτους κατάλληλους μόνον γιὰ τὴν διοίκηση, τίς ὑπηρεσίες, τὸ ἐμπόριο, τίς Τράπεζες.

Ἐνα μοντέρνο πρόγραμμα ἐκπαίδευσως δὲν μπορεῖ νὰ πετύχει, ἂν δὲν συντονιστεῖ μὲ ἓνα πρόγραμμα οικονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐκβιομηχανίσεως καὶ συστηματικὰ ἀναπροσανατολιστεῖ καὶ αἰτιολογηθεῖ ἀπὸ τίς προοπτικὲς καὶ πόρους αὐτῆς τῆς ἀναπτύξεως.

4. Στάδια προγραμματισμοῦ τῆς ἐκπαίδευσως

- Κατάρτιση μιᾶς στρατηγικῆς καὶ καθορισμὸς στόχων κατὰ προτεραιότητα.
- Μετατροπὴ τῶν στόχων σὲ πρόγραμμα δράσεως.
- Συνεχῆς ἀξιολόγηση καὶ προσαρμογὴ τῶν προγραμμάτων πρὸς τίς ἐξελίξεις τῆς ἐπιστήμης, τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς παραγωγῆς καὶ κυρίως τῶν παιδαγωγικῶν συστημάτων.

5. Τρόποι ἐκτίμησης μελλοντικῶν κλαδικῶν ἀναγκῶν σὲ εἰδικευμένο προσωπικὸ

A. Θεωρητικὴ ἀνάλυση

- α) Μέθοδος ἀναγωγικῆ: Ἐπαγγελματικὴ κατανομὴ τοῦ σημερινοῦ

ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ (βάσει τοῦ κλάδου ἀπασχολήσεως, τὴν θέση εἰς τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὰ τυπικὰ προσόντα) καὶ προβολῇ τῶν ποσοστῶν τούτων βάσει τῶν ἐκδηλουμένων τάσεων, τῆς ζητήσεως, τῆς παραγωγῆς, τῶν ἐπενδύσεων.

β) Μέθοδος ἐπαγωγικῆ: Καθορισμὸς τοῦ συνολικοῦ μελλοντικοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, κατὰ κλάδο, βάσει τῶν τάσεων καὶ προοπτικῶν (ἐκ τῆς ροπῆς τῆς ζητήσεως, τῶν πόρων καὶ τῆς παραγωγικότητος) καὶ ἀνακατανομῆ τῶν παραγωγικῶν Σχολῶν πρὸς κάλυψη τῶν κενῶν.

Β. Ἐφαρμοζόμενες μέθοδοι

α) Ἐρευνα μέσω τῶν ἐπιχειρηματιῶν

Ἡ ἔρευνα αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἀφορᾷ εἰς ἓνα τομέα, ἐπάγγελμα, κλάδο οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἢ καὶ τὸ σύνολο τῶν κλάδων. Τὸ ἐρωτηματολόγιο ἐπιτρέπει τὴν ἐκτίμησιν τῶν μελλοντικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐιδικευμένου καὶ μὴ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀπὸ τῆς προβλέψεως νέων ἀναγκῶν, κατὰ κατηγορίαν καὶ ἐπίπεδο, τῶν ὑπευθύνων προγραμματιστῶν κάθε ἐπιχείρησης ἢ κλάδου. Τὰ μειονεκτήματα τῆς μεθόδου εἶναι:

— Προσεγγιστικῆς ἀπαντήσεως (συνήθως ὑπερεκτιμήσεις).

— Ὑψηλὸ κόστος τῆς μεθόδου.

— Ἀδυναμίες, λόγῳ ἀπουσίας, τῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ ὁποῖες θὰ δημιουργηθοῦν μετὰ τὴν ἔρευνα.

Στὴ Σουηδία ἡ μέθοδος αὐτὴ ἔχει βελτιωθεῖ τουλάχιστον ὡς πρὸς τὸ πρῶτο μειονέκτημα, ἐπειδὴ παράλληλα, ζητοῦν ἀπὸ τοὺς ἐπιχειρηματίες νὰ προσδιορίσουν καὶ τὴν ἐκτιμωμένη (πιθανὴ) μελλοντικὴ παραγωγή τους. Ἔτσι, ἡ σύγκρισις τῆς ἐξελιξέως παραγωγῆς - ἀπασχολήσεως ἐπιτρέπει τὸν περιορισμὸ τῶν σφαλμάτων, ἐπειδὴ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ πιθανὴ μεταβολὴ τῆς παραγωγικότητος.

β) Τὸ ποσοστὸν κάθε κλάδου ἢ ἐπαγγέλματος στὴν οἰκονομικὴ δραστηριότητα (ἢ τὸν ἐνεργὸν πληθυσμὸν)

Ἡ μέθοδος αὐτὴ στηρίζεται στὴ μακροχρόνια συσχέτιση τοῦ ποσοστοῦ ἐργαζομένων εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους, πρὸς τὸν συνολικὸν ἐνεργὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν προβολὴ αὐτῆς τῆς ἀναλογίας καὶ τῶν διαφοροποιήσεων τῆς στο μέλλον. Ἡ μέθοδος προϋποθέτει, φυσικὰ, τὴν ὑπαρξὴ χρονολογικῆς σειρᾶς στοιχείων γιὰ τὴν ἀναλογία κάθε κλάδου πρὸς τὸν συνολικὸν ἐνεργὸν πληθυσμὸν.

γ) Ἀναδρομὴ στὴ ζήτησις προσωπικοῦ

Ἐπάρχει ἀναλογία μεταξὺ παραγωγῆς ἑνὸς κλάδου καὶ τῶν ἐργατῶν αὐτοῦ (βάσει τοῦ ἐπιπέδου τῆς τεχνικῆς). Ἀναλύοντας τὴν ἀναλογία αὐτὴ καὶ τὴν δια-

Χρονική της εξέλιξη και στηριζόμενοι στις εκτιμήσεις και αναμενόμενες εξελίξεις του κλάδου, προσδιορίζουμε τον αναγκαίο μελλοντικό αριθμό παραγωγών (εργαζομένων).

Έτσι, οι εκτιμήσεις αυτές θα μας δώσουν την δυνατότητα να καθορίσουμε το plafond κάθε κλάδου, την ενδοκλαδική διάρθρωση της απασχόλησής και να χαράξουμε τον προγραμματισμό των διαφόρων βαθμίδων της παιδείας, για να αποφύγουμε διαφοροποιήσεις μεταξύ μελλοντικών αναγκών σε ειδικευμένο προσωπικό και παραγωγής πτυχιούχων.

6. Διακρίσεις των προβλέψεων ειδικευμένου προσωπικού

α) Προβλέψεις βάσει των μελλοντικών αναγκών :

Περιλαμβάνει όλες τις μεθόδους που αναλύθηκαν πιο πάνω.

β) Προβλέψεις βάσει των δυνατοτήτων δημιουργίας νέων επιστημόνων τεχνικών και στελεχών, δηλ. βάσει των υφισταμένων δυνατοτήτων αύξησης των δαπανών παιδείας σε αναλογία προς το Α.Ε.Π., της δημιουργίας των αναγκαίων προϋποθέσεων υποδομής (κτίρια, εργαστήρια, διδακτικό προσωπικό), στροφής και προσαρμογής του υφισταμένου εκπαιδευτικού συστήματος προς τις ανάγκες της ζήτησης και προσελκύσεως των νέων εις τους κατά παράδοσιν έλλειμματικούς κλάδους (βιομηχανία), ενώ ή προσφορά (προτίμησις), στρέφεται προς τον τριτογενή τομέα (εμπόριο, υπηρεσίες) για λόγους παραδοσιακούς, κοινωνικούς, συνθηκών απασχόλησης κ.λπ., παρά την σημαντική διαφορά άμοιβών.

7. Διάκριση των αναγκών σε ειδικευμένο προσωπικό

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο είδη :

α) Ανάγκες ανανεώσεως (είσοδος νέων).

β) Ανάγκες μεταβολής του συνολικού αριθμού (λόγω γήρατος, συνταξιοδοτήσεως, εξόδου από το επάγγελμα κ.λπ.).

Οι δύο αυτές κατηγορίες αποτελούν τις ανάγκες προσελκύσεως (recrutement) προς διατήρηση του σημερινού δυναμικού. Η ανάλυση της διαρθρώσεως της πυραμίδας ενός επαγγελματικού ή επιστημονικού σώματος ή κλάδου (corps professionnel) επιτρέπει την εκτίμηση των «ανανεωτικών» αναγκών αυτού.

Έτσι, οι ανάγκες ανανεώσεως και ή ανάγκη επεκτάσεως ή αύξησης του «σώματος» βάσει εκτιμήσεων της μελλοντικής ζήτησης των υπηρεσιών του, θα συμβάλουν στον προσανατολισμό του συστήματος δημιουργίας του (δηλ. του εκπαιδευτικού συστήματος). Έτσι θα μειωθούν οι διαφορές προσφοράς-ζήτησης προσωπικού ώριμμένου βαθμού ειδικεύσεως ή όποια είναι άντιοικονομική και έχει κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες για τον άνεργο.

Μία λοιπόν από τις ανάγκες προγραμματισμού της παιδείας στηρίζεται

στην ἀρχὴ τῆς ἱκανοποιήσεως ἀναγκῶν τῆς οἰκονομίας σὲ εἰδικευμένο προσωπικὸ καὶ ἐπιστημονικὰ στελεχῆ.

Ἄλλὰ ἐννοεῖται, ὅτι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὰ παραπάνω εἶναι νὰ ἔχουμε :

— Τὶς ἐκτιμήσεις τοῦ μελλοντικοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ (π.χ. γιὰ τὸ 2000 μ.Χ.).

— Τὰ ποσοστὰ συνολικῆς καὶ κλαδικῆς ἀπασχολήσεως κατὰ φύλο, ἡλικία καὶ τομεῖς. Γιὰ τὶς ἐκτιμήσεις αὐτὲς ἡ μελλοντικὴ κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ σὲ ἀστικὸ καὶ ἀγροτικὸ, ἡ ἐξέλιξη τῆς θνησιμότητος, μεταναστεύσεως καὶ γονιμότητάς του καὶ ἡ διάρθρωση τῆς παραγωγῆς εἶναι ἀπαραίτητες. Σημειώνεται τέλος ἡ ἀρνητικὴ συσχέτιση μεταξὺ ἐπιπέδου μορφώσεως καὶ τῆς γονιμότητος τοῦ θηλυκοῦ πληθυσμοῦ καὶ οἱ ἐπιπτώσεις ἐπομένως ἐπὶ τοῦ μεγέθους τοῦ συνολικοῦ μελλοντικοῦ πληθυσμοῦ τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τῶν μορφωμένων καὶ εἰδικευμένων γυναικῶν.

8. Προβολὴ σχολικοῦ πληθυσμοῦ

Ἡ ἐκτίμηση τοῦ μελλοντικοῦ συνολικοῦ σχολικοῦ πληθυσμοῦ (taux futur de scolarisation) σὲ κάθε βαθμίδα τῆς ἐκπαίδευσης καὶ τομέα ἐξαρτᾶται :

— Ἀπὸ τὴν σχολικὴ ἐπιβίωση (survie scolaire) δηλ. τὴν ἐπιτυχὴ συνέχιση τῶν σπουδῶν.

— Τὴν ἐξέλιξη τῶν ποσοστῶν τούτων κατὰ τὸ παρελθόν.

— Τὴν ἐνδεχομένη χρονικὴ ἐπέκταση τῆς ἐκπαιδεύσεως.

— Τὸν προγραμματισμὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν φοιτήσεως (ὑποδομὴ, προσωπικὸ, μέσα διδασκαλίας)

— Τὸν συνολικὸ πληθυσμὸ σχολικῆς ἡλικίας.

9. Οἱ προϋποθέσεις ἐπιτυχίας ἑνὸς ἐκπαιδευτικοῦ προγραμματισμοῦ

— Οἱ διαθέσιμοι πόροι.

— Ἡ ἱκανότητα καὶ ἀποτελεσματικότητα τῆς Διοικήσεως γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ προγράμματος κατασκευῶν, ἀναπροσανατολισμοῦ καὶ προσελκύσεως τῶν νέων.

— Τὸν προγραμματισμὸ τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀναγκαίου ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ.

— Τὴν μελέτη τῶν ἀπόψεων τῶν διαφόρων φορέων γιὰ τὴν μελλοντικὴ διαμόρφωση τῶν ἀναγκῶν.

— Τὴν προσαρμοστικότητα καὶ εὐλγισία τοῦ συστήματος.

— Τὴν ὑπαρξὴ καταλλήλου φορέως διοικήσεως καὶ συντονισμοῦ.

— Τὴ διαφώτιση τοῦ λαοῦ καὶ τῶν νέων.

10. Συμπέρασμα

Όσα προηγούνται χωρίς να εξαντλούν τὸ θέμα χαράζουν τις γενικές γραμμές και τις απαραίτητες φάσεις τοῦ Προγραμματισμοῦ τῆς ἐκπαίδευσως, ὁ ὁποῖος μακροχρόνια θὰ ἐπιτύχει τὴ σύμπτωση προσφορᾶς καὶ ζητήσεως προσωπικοῦ καὶ στελεχῶν καὶ τὴν μείωση τῶν σημαντικῶν διαφοροποιήσεων στὶς ἀμοιβές ἀνά κλάδο ἢ τομέα οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Ἔτσι, θὰ ἀποφύγουμε τὴ σπατάλη ποὺ δημιουργεῖ ἡ «παραγωγή» μὴ εἰδικευμένου προσωπικοῦ καὶ οἱ ἄνεργοι, ἐνῶ ἄλλοι τομεῖς παραγωγῆς ζητοῦν πάντοτε προσωπικὸ καὶ στελέχη γιὰ νὰ ἐπανδρωθοῦν.

Ἄν δὲ ὑπάρξει ἐνδιαφέρον θὰ ἀκολουθήσει εἰδικότερη ἀνάλυση ὀρισμένων ἐννοιῶν καὶ κυρίως τοῦ τρόπου ἐκτιμῆσεως τῶν μελλοντικῶν ἀναγκῶν ἐνὸς κλάδου, ὥστε νὰ συγκεκριμενοποιηθοῦν οἱ φάσεις Προγραμματισμοῦ γιὰ τὴν «παραγωγή» ὀρισμένων ἀπαιτήτων στελεχῶν καὶ γενικότερα τοῦ Προγραμματισμοῦ τῆς παιδείας.